Social Crisis Management

3

Vol. 17
Autumn 2025

Research Paper

Received: 2025 May 12
Revised: 2025 May 31
Accepted: 2025 June 10
Published: 2025 June 10
P.P: 87-105

ISSN: 3115-7947
E-ISSN: 3115-7521

Examining the Performance of the 44th People-Based Unit of Hazrat Qamar Bani Hashim (PBUH) in Preventing the Water Scarcity Crisis and Its Security, Social, and Cultural Consequences in Khanmirza and Lordegan Counties (2022–2024)"

Hamid Alavi Vafa[*1]| Alireza Seifipour [2]

Abstract

Water scarcity crisis is one of the major environmental and social challenges in Iran, significantly impacting social, cultural, and economic security, especially in less developed areas. The counties of Khanmirza and Lordegan in Chaharmahal and Bakhtiari Province face serious water resource limitations. This qualitative study employs content analysis to evaluate the role of the Basij People's Battalion 44 of Hazrat Ghamar Bani Hashim (PBUH) in preventing the water scarcity crisis and its effects on security, social, and cultural dimensions. Data were collected through interviews with officials, commanders, water management authorities, academics, experts, and local residents, alongside document reviews. Analysis of 147 selected statements resulted in 92 concepts, 15 subcategories, and 2 main categories, forming a conceptual model. Findings indicate that the battalion's water supply projects, infrastructure improvements, and deprivation alleviation programs have effectively reduced water scarcity and associated social and cultural tensions. These measures improved living standards and enhanced social security. It is recommended to apply this battalion's experience in managing water crises in other regions, with increased interorganizational cooperation and public participation.

Keywords: 44th Popular-Based Brigade of Hazrat Qamar Bani Hashem (AS); Water Crisis; Social Security; Crisis Management; Khanmirza County; Lordegan County.

1. Assistant Professor, Imam Hossein (AS) University, Tehran, Iran

2. Corresponding Author: Master's degree, Crisis Management, Imam Hussein (AS) University, Tehran, Iran
shoka9217@gmail.com

Cite this Paper: Alavi Vafa, Hamid, and Seifi Pour-Naghneh, Alireza. (1404). Investigating the performance of the 44th People's Brigade of Hazrat Qamar Bani Hashem (AS) in preventing the water shortage crisis and its security, social and cultural consequences in the cities of Khan Mirza and Lordegan (1401–1403). Social Crisis Management, 17(3), 87-105.

Dor: 20.1001.1.31157947.1404.17.3.4.5

Publisher: Imam Hussein University

© **Authors**

This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0) .

مدیریت بحران‌های اجتماعی

بررسی عملکرد تیپ مردم‌پایه ۴۴ حضرت قمربنی‌هاشم (ع) در پیشگیری از بحران کم‌آبی و پیامدهای اجتماعی در شهرستان‌های خانمیرزا و لردگان (۱۴۰۱–۱۴۰۳)

حمید علوی وفا[۱] | علیرضا سیفی‌پور نقنه[۲]

۳

دوره هفدهم
پاییز ۱۴۰۴

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۲۲
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۳/۱۰
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۲۰
تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۳/۲۰
صص: ۱۰۵-۸۷

شاپا چاپی: ۷۹۴۷-۳۱۱۵
الکترونیکی: ۷۵۲۱-۳۱۱۵

چکیده

بحران کم‌آبی یکی از مهم‌ترین چالش‌های زیست‌محیطی و اجتماعی ایران است که تأثیرات جدی بر امنیت اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی مناطق مختلف به ویژه مناطق کمتر توسعه‌یافته دارد. شهرستان‌های خانمیرزا و لردگان در استان چهارمحال و بختیاری به دلیل محدودیت منابع آبی با مشکلات قابل توجهی مواجه‌اند. این مقاله با روش کیفی و تحلیل محتوا، به ارزیابی عملکرد تیپ مردم پایه ۴۴ حضرت قمربنی هاشم (ع) در پیشگیری از بحران کم‌آبی و تأثیرات آن بر ابعاد امنیتی، اجتماعی و فرهنگی این منطقه پرداخته است. داده‌ها از طریق مصاحبه با مسئولین، فرماندهان سپاه، مدیران آبفا، اساتید دانشگاه، متخصصان و بررسی مستندات جمع‌آوری شده است. تحلیل ۱۴۷ عبارت منتخب منجر به استخراج ۹۲ مفهوم، ۱۵ مقوله فرعی و ۲ مقوله اصلی گردید و مدل مفهومی ارائه شد. نتایج نشان می‌دهد که اجرای پروژه‌های آبرسانی، بهبود زیرساخت‌ها و برنامه‌های محرومیت‌زدایی توسط تیپ، نقش مؤثری در کاهش بحران کم‌آبی و کاهش تنش‌های اجتماعی و فرهنگی این شهرستان‌ها داشته است. این اقدامات به بهبود کیفیت زندگی و تقویت امنیت اجتماعی کمک کرده‌اند. پیشنهاد می‌شود که تجارب این تیپ در مدیریت بحران کم‌آبی در سایر مناطق نیز به کار گرفته شود و همکاری‌های بین‌سازمانی و مشارکت مردمی تقویت گردد.

کلیدواژه‌ها: تیپ مردم پایه۴۴ حضرت قمربنی هاشم(ع)، بحران کم‌آبی، امنیت اجتماعی، مدیریت بحران، شهرستان‌های خانمیرزا و لردگان

۱. استادیار، دانشگاه جامع امام حسین(ع)، تهران، ایران
۲. نویسنده مسئول: کارشناسی ارشد، مدیریت بحران، دانشگاه جامع امام حسین(ع)، تهران، ایران shoka9217@gmail.com

استناد: علوی وفا، حمید، و سیفی پور نقنه، علیرضا. (۱۴۰۴). بررسی عملکرد تیپ مردم‌پایه ۴۴ حضرت قمربنی‌هاشم (ع) در پیشگیری از بحران کم‌آبی و پیامدهای امنیتی، اجتماعی و فرهنگی در شهرستان‌های خانمیرزا و لردگان (۱۴۰۱–۱۴۰۳). مدیریت بحران‌های اجتماعی، ۱۷(۳)، ۸۷-۱۰۵.

Dor: 20.1001.1.31157947.1404.17.3.4.5

ناشر: دانشگاه جامع امام حسین (ع)

© نویسندگان

این مقاله تحت لیسانس آفرینندگی مردمی (Creative Commons License- CC BY) در دسترس شما قرار گرفته است.

مقدمه

بحران کم‌آبی در سال‌های اخیر به یکی از بزرگ‌ترین چالش‌های جهانی و به‌ویژه ایران تبدیل شده است. ایران به‌عنوان کشوری با اقلیم خشک و نیمه‌خشک، از دهه‌های گذشته با مشکلات جدی در مدیریت منابع آبی مواجه بوده است. شهرستان‌های خانمیرزا و لردگان در استان چهارمحال و بختیاری، به دلیل کاهش نزولات جوی، خشکسالی‌های مکرر و مدیریت ناکافی منابع، با کمبود شدید آب روبرو هستند. این بحران تأثیرات منفی گسترده‌ای بر زندگی روزمره، اقتصاد، امنیت اجتماعی و بهداشت عمومی این مناطق داشته است.در چنین شرایطی، توجه به راهکارهای پیشگیرانه و اقدامات عملی برای مقابله با کم‌آبی اهمیت فراوانی پیدا می‌کند. تیپ مردم‌پایه ۴۴ حضرت قمربنی‌هاشم (ع) یکی از نهادهایی است که با هدف رفع مشکلات اجتماعی و مدیریت بحران‌های محیطی، در مناطق مختلف کشور به‌ویژه شهرستان‌های خانمیرزا و لردگان فعالیت گسترده‌ای انجام داده است. این تیپ با اجرای پروژه‌های آبرسانی، حفر چاه‌های جدید، بهبود زیرساخت‌های آب و فاضلاب، و تأمین آب شرب سالم نقش مؤثری در کاهش تنش‌های آبی و ارتقای امنیت اجتماعی و فرهنگی ایفا کرده است.اقدامات این تیپ علاوه بر بهبود منابع آبی، باعث کاهش بحران‌های اجتماعی، تقویت مشارکت مردمی و جلوگیری از مهاجرت‌های اجباری شده است. اهمیت این تحقیق در ارائه مدل همکاری بین نهادهای مردمی و مدیریت بحران‌های محیطی است که می‌تواند راهکاری مؤثر برای مقابله با بحران‌های مشابه در دیگر مناطق کشور باشد.هدف این پژوهش، ارزیابی علمی عملکرد تیپ مردم‌پایه ۴۴ حضرت قمربنی‌هاشم (ع) در پیشگیری و مدیریت بحران کم‌آبی و تأثیر آن بر ابعاد امنیتی، اجتماعی و فرهنگی شهرستان‌های خانمیرزا و لردگان است. نتایج این تحقیق می‌تواند به سیاستگذاران و مسئولان در بهبود مدیریت منابع آب و بهره‌گیری از ظرفیت‌های مردمی کمک نماید.

تعاریف و ادبیات

بحران

بحران به عنوان وقفه کامل یا جزئی در فعالیت‌های گروهی جامعه تعریف می‌شود که با ضایعات جانی، خسارات مالی و آسیب‌های گسترده همراه است، به طوری که جامعه با منابع

موجود قادر به جبران آن نیست. بحران‌ها از نظر سرعت وقوع به سه دسته ناگهانی، تدریجی و درازمدت تقسیم می‌شوند و از نظر عامل وقوع به دو نوع بحران‌های طبیعی و بحران‌های ساخته دست بشر دسته‌بندی می‌شوند. همچنین، بحران‌ها از نظر دامنه تأثیر به سطوح جهانی و ملی تقسیم می‌شوند. واژه «بحران» بیش از پنج قرن پیش مطرح شده است، اما اصطلاح «مدیریت بحران» برای اولین بار توسط مک‌فامارو در رابطه با احتمال درگیری موشکی آمریکا و کوبا به کار رفت و موضوع مدیریت بحران در بلایای طبیعی نخستین بار در سال ۱۹۸۹ مطرح شد (جلالی و همکاران، ۱۳۹۷). در ایران نیز قانون پیشگیری و مبارزه با خطرات سیل از سال ۱۳۴۸ به تصویب رسیده است.

مدیریت بحران

مدیریت بحران فرایندی سازمان‌یافته برای مواجهه با شرایط دشوار است که شامل برنامه‌ریزی، سازماندهی و کنترل عملیات گروهی با واکنش‌های متقابل می‌باشد. این فرایند به مدیران اجازه می‌دهد تا تصمیم‌گیری سریع و بدون شتابزدگی داشته باشند. مدیریت بحران شامل سه مرحله زمانی است: قبل از بحران، حین بحران و پس از بحران (فردین و همکاران، ۱۳۹۸). رسانه‌ها به عنوان یکی از ابزارهای مهم مدیریت بحران، نقش کلیدی در ایجاد یا کنترل بحران‌های سیاسی و اجتماعی ایفا می‌کنند (طلوع اصل، ۱۳۸۸). در کشورهای توسعه یافته، برنامه‌های جامع مدیریت بحران با هدف کاهش آسیب‌پذیری، افزایش ایمنی و توان مقابله با سوانح طبیعی تدوین شده است (رجبی فرجاد و همکاران، ۱۳۹۳).

برنامه‌های اقتضایی مواجهه با بحران

برنامه‌های اقتضایی مجموعه‌ای از برنامه‌های پشتیبانی هستند که برای مواجهه با بحران‌های احتمالی تدوین می‌شوند. این برنامه‌ها باید علائم هشداردهنده را مشخص کرده و اقدامات خنثی‌سازی یا تعدیل وضعیت بحران را طراحی کنند. همچنین، باید مشخص شود که در شرایط بحران چه اقداماتی باید انجام شود و در صورت عدم موفقیت، چه جایگزین‌هایی وجود دارد. برنامه‌های اقتضایی باید به‌صورت منظم به‌روزرسانی و ممیزی شوند (حاجی بیگی، ۱۳۸۹).

اهداف مدیریت بحران

اهداف اصلی مدیریت بحران عبارتند از: رفع سریع شرایط بحرانی، بازگرداندن جامعه به حالت عادی، کاهش آسیب‌های جانی و مالی، مقابله با بحران با حداقل هزینه، ایجاد آمادگی در جامعه، و بازسازی مناطق آسیب‌دیده از نظر فیزیکی و روانی.

فرایند مدیریت بحران

مدیریت بحران فرآیندی نظام‌مند است که در آن سازمان‌ها بحران‌های بالقوه را شناسایی و پیش‌بینی کرده، اقدامات پیشگیرانه انجام می‌دهند تا اثرات آن‌ها را به حداقل برسانند (حاجی بیگی، ۱۳۸۹).

فرایند مدیریت استراتژیک

فرایند مدیریت استراتژیک شامل سه مرحله اصلی صورت‌بندی استراتژی، اجرای استراتژی و ارزیابی استراتژی است. در این فرایند، فرصت‌ها، تهدیدها، نقاط قوت و ضعف، چشم‌انداز و اهداف سازمان تعیین و استراتژی مناسب انتخاب می‌شود. اجرای استراتژی شامل برنامه‌ریزی سالانه، تخصیص منابع، تغییرات ساختاری، مدیریت تغییر و فرهنگ سازمانی است. ارزیابی استراتژی شامل بازخوردگیری و اصلاح برنامه‌ها به منظور رسیدن به نتایج مطلوب می‌باشد (ناطق الهی، ۱۳۶۳).

مبانی نظری

۱. مدل‌های مدیریت بحران

الف) مدل مدیریت بحران تیری و میتراف:

پنج مرحله: شناسایی علائم، آمادگی و پیشگیری، مهار ویرانی، بهبود، یادگیری

تاکید بر مدیریت پیش‌فعال (مراحل ۱ و ۲) و مقابسه آن با مدیریت واکنشی (مراحل ۳ و ۴)، نیاز به برنامه مدون، تیم مدیریت بحران و آموزش مستمر

ب) مدل واکنشی در مقابل مدل پیش‌فعال:

رویکرد واکنشی: اقدام بعد از وقوع بحران، رویکرد پیش‌فعال: پیش‌بینی و آمادگی پیش از وقوع بحران، مدل اسلاتر برای شناسایی عوامل موثر در بحران

ج) چرخه عمر بحران و دیدگاه استراتژیک:

اهمیت شناخت مراحل مختلف بحران برای تدوین استراتژی مدیریت

۲. نظریه‌های مرتبط با امنیت و بحران

بر اساس دیدگاه بوزان، بحران‌ها در حوزه‌های نظامی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و زیست‌محیطی می‌توانند امنیت ملی را تهدید کنند. بحران کم‌آبی نیز به‌عنوان تهدیدی چندبعدی در همه این سطوح مطرح است. (بوزان و ویور، ۱۳۸۰)

نظریه مازلو درباره انگیزش انسان:

سلسله مراتب نیازها: فیزیولوژیکی، امنیت، اجتماعی، احترام، خودشکوفایی

بر اساس نظریه مازلو، برطرف‌سازی نیازهای پایه مانند آب و امنیت، شرط رسیدن به خودشکوفایی است. بحران آب مستقیماً نیازهای فیزیولوژیکی و امنیتی را تهدید می‌کند.

۳. اهمیت و تقدس آب در آموزه‌های دینی و فرهنگی

آب در قرآن:

آیات مرتبط با اهمیت آب و پیام‌های قرآنی درباره مصرف و سپاسگزاری قرآن کریم، آب در اندیشه اسلامی از جایگاه والایی برخوردار است به طوری که ۲۲۲ مرتبه کلمه آب در ۷۱ سوره از ۱۱۴ سوره قرآن تکرار شده و در این آیات خداوند به اشکال مختلف به موضوع آب پرداخته است. (کتاب آب در آئینه قرآن، تورج احمد پور)

آب در ادیان و فرهنگ‌های مختلف:

بودایی، مسیحی، هندو، یهودی، زرتشتی و...

آب در کلام رهبری:

رهبر معظم انقلاب همواره بر صرفه‌جویی در مصرف آب، استفاده از روش‌های علمی در کشاورزی و حفظ منابع آبی تأکید داشته‌اند. ایشان آب را دارای اهمیت امنیتی، اقتصادی و سیاسی دانسته‌اند. (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۰)

۴. بحران آب و امنیت ملی

برخی پژوهشگران بین‌المللی نظیر پطرس غالی معتقدند جنگ‌های آینده در خاورمیانه بر سر آب خواهد بود. بحران آب می‌تواند امنیت داخلی، منطقه‌ای و جهانی را تهدید کند. تجربه‌هایی در خاورمیانه مانند درگیری‌های سوریه و اسرائیل گواه این امر است.

۵ بحران آب در ایران

برداشت بی‌رویه از منابع آب زیرزمینی، یارانه‌های انرژی برای پمپاژ آب، آبیاری ناکارآمد کشاورزی، بی‌توجهی به قیمت واقعی آب طبق گفته‌ی عیسی کلانتری، ایران در مسیر غیرقابل سکونت شدن قرار دارد. بحران آب، تهدیدی فراتر از جنگ و سیاست برای ایران است. (میشل و آینده‌بان، ۲۰۱۵)

پیشینه تحقیق

شاخص‌ها و تحلیل خشکسالی

Serrano و Vicents (۲۰۰۶) با استفاده از شاخص SPI در بازه‌های زمانی مختلف، نقشه گستره خشکسالی‌ها در اسپانیا را ترسیم کردند و با تلفیق آن با نقشه دوره بازگشت بارندگی، نقشه دوره بازگشت خشکسالی‌ها و گستره آن‌ها را ارائه دادند.

Zelenhasi (۲۰۰۶) معتقد است که روش‌های آنالیز فراوانی سیل و تعیین دوره بازگشت آن‌ها می‌تواند برای تعیین دوره بازگشت خشکسالی نیز به کار رود.

Durrans و Tomic (۲۰۰۴) در مطالعه‌ای بر روی ۱۲۸ ایستگاه در ایالت آلاباما، توزیع لوگ پیرسون نوع سوم را بهترین توزیع برای جریانات کم انتخاب کردند.

Thompson (۲۰۰۶) دوره بازگشت خشکسالی را براساس توزیع احتمالات برای جریانات کم ناکافی دانسته و بر اهمیت اطلاع از تداوم و شدت خشکسالی پیش از خشک شدن رودخانه تاکید کرد.

Yvjevich (۲۰۰۵) با استفاده از تئوری ران و آمار جریان سالانه رودخانه، رخدادهای خشکسالی را تحلیل کرد و جریان متوسط را به عنوان سطح آستانه در نظر گرفت.

اثرات اجتماعی و اقتصادی خشکسالی

هیوسری و همکاران (۲۰۰۲) با روش تحقیق کیفی و تکنیک PRA دریافتند که توزیع جمعیت، فعالیت‌های اقتصادی و مسائل اجتماعی به شدت تحت تاثیر دسترسی به آب است و کمبود آب عامل اصلی مهاجرت و کاهش مشارکت در فعالیت‌های گروهی است.

دریایی مهران (۱۳۸۵) در پایان‌نامه خود عنوان کرد که خشکسالی زمانی بر محصولات کشاورزی تاثیر منفی دارد که از آب به درستی استفاده نشود.

عزیزی قاسم (۱۳۷۹) ارتباط نوسانات بارش ایران با شاخص نوسان جنوبی (SOI) را بررسی کرد و بالاترین همبستگی را در ماه اکتبر یافت.

فرج‌زاده منوچهر (۱۳۸۴) خشکسالی را از مهم‌ترین بلاهای طبیعی دانسته و بر ضرورت مطالعه نقش و اثرات آن در کشور تاکید کرده است.

ابراهیم‌زاده و همکاران (۱۳۸۰) بحران خشکسالی در سیستان و راهکارهای تعدیل آن را بررسی کرده و نقش مخازن چاه نیمه را در کاهش بحران آب شرب مورد توجه قرار دادند.

علیزاده و همکاران (۱۳۸۷) خشکسالی‌های میان مدت و کوتاه مدت را در استان سیستان و بلوچستان تحلیل کرده و حساسیت منطقه به خشکسالی را بیان کردند.

مدیریت و پیش‌بینی خشکسالی

سمیعی مسعود و همکاران (۱۳۸۶) شدت و تداوم خشکسالی هیدرولوژیک در حوزه‌های آبخیز استان تهران را بررسی کردند و نقش روش‌های آماری در تعیین شدت خشکسالی و اهمیت مدیریت آب را مطرح نمودند.

محمودی (۱۳۸۲) محدودیت‌های منابع آب ایران، نوسانات بارندگی و خشکسالی را از مهم‌ترین مشکلات منابع آب کشور دانست.

خزاعی و عالی (۱۳۸۰) مشکلات حقوقی، بهره‌برداری و توسعه برنامه‌ریزی نشده را از موانع مهم آب در بخش کشاورزی و روستایی معرفی کردند.

مبینی دهکردی (۱۳۸۲) برداشت بی‌رویه و نبود مدیریت یکپارچه منابع آب و مشکلات حقوقی و اداری را از عوامل اصلی بحران آب در بخش کشاورزی برشمرد.

روش تحقیق

این پژوهش از نوع کیفی بوده و با استفاده از روش تحلیل محتوا انجام می‌شود. این روش به پژوهشگران کمک می‌کند تا الگوهای معنادار موجود در داده‌های متنی، مانند مصاحبه‌ها و اسناد، را کشف کرده و ساختاری نظام‌مند برای تحلیل آنها ارائه دهند. تحلیل محتوا، مهارت‌های اساسی مورد نیاز برای بسیاری از تحلیل‌های کیفی را فراهم می‌آورد.در این تحقیق، داده‌ها و اطلاعات از طریق مصاحبه با ۱۳ نفر از مسئولین کشوری، فرماندهان سپاه، مدیران آبفا، فرمانداران، اساتید دانشگاه، متخصصان و همچنین افرادی که به طور مستقیم در پروژه‌های مرتبط با بحران کم‌آبی، آبرسانی و محرومیت‌زدایی در سال‌های ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۳ در شهرستان‌های خانمیرزا و لردگان مشارکت داشته‌اند، گردآوری شده است.پس از جمع‌آوری داده‌ها، تحلیل‌های لازم جهت شناسایی مفاهیم، مقوله‌های فرعی و اصلی تحقیق صورت می‌گیرد. به طور کلی، روش تحقیق کیفی به دلیل امکان بررسی عمیق و دقیق مفاهیم و روابط میان آنها، به عنوان روش مناسب این پژوهش انتخاب شده است.

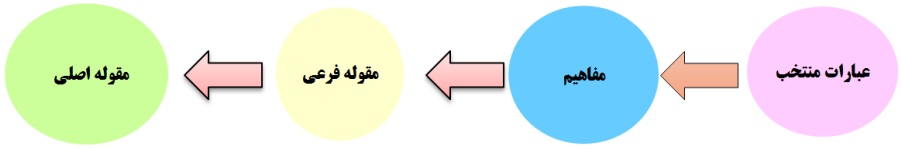

مدل مفهومی امنیت:

- مفاهیم ۳۱ مفهوم
- مقوله های فرعی ۶ مقوله
- مقوله اصلی امنیت

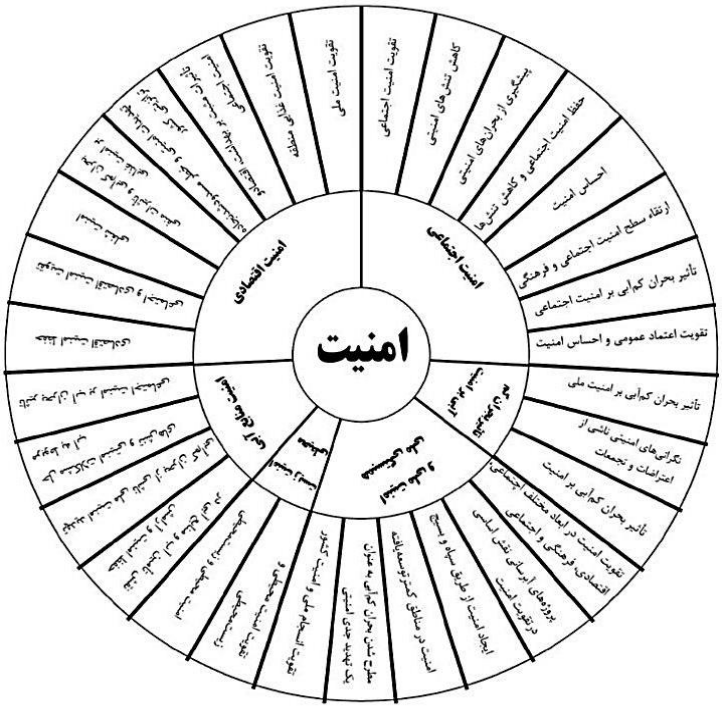

مدل مفهومی فرهنگی و اجتماعی:

۱- مفاهیم ۶۱ مفهوم ۲- مقوله های فرعی ۹ مقوله

۳- مقوله اصلی فرهنگی و اجتماعی

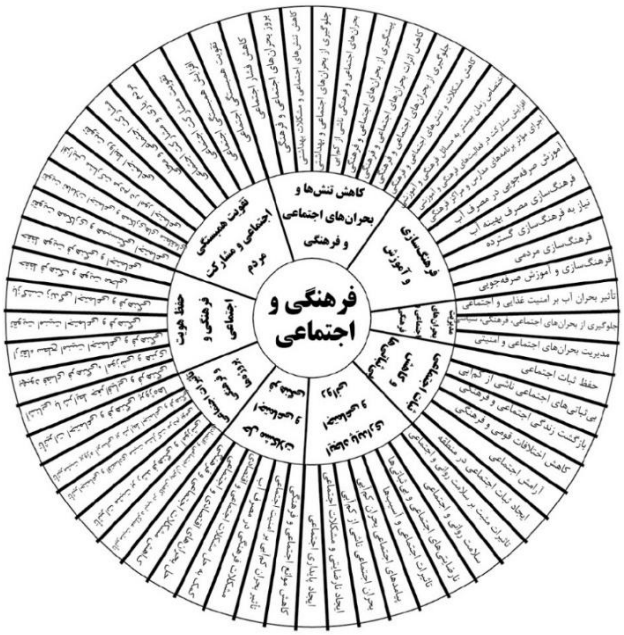

مدل مفهومی کلی:

۱.مفاهیم ۹۲ مفهوم ۲.مقوله های فرعی ۱۵ مقوله

۳. مقوله های اصلی امنیت، فرهنگی و اجتماعی

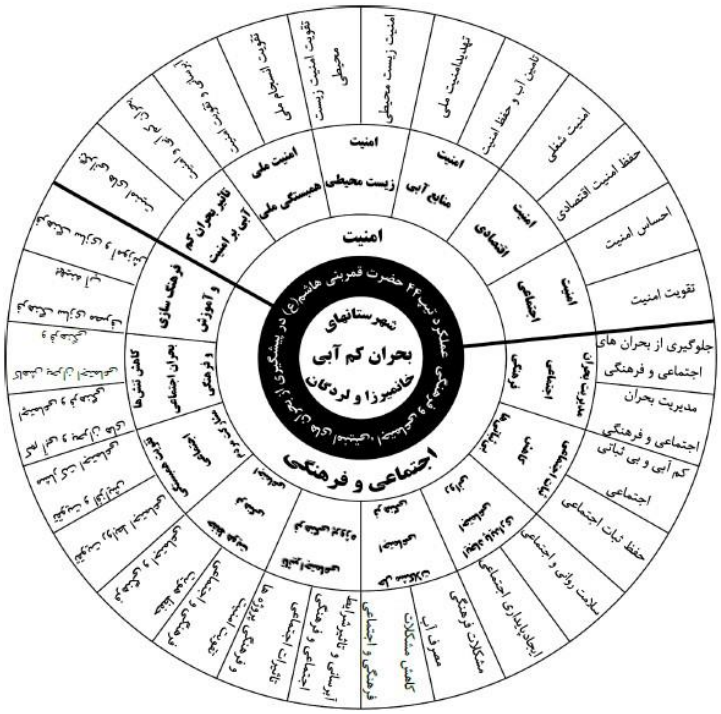

مقوله‌های تحقیق

مقوله‌های اصلی

مقوله های اصلی شامل: امنیت، فرهنگی و اجتماعی که از تعداد ۱۵ مقولـه فرعـی و تعـداد ۹۲ مفاهیم استخراج گردیده است. (اعداد بالای هر نمودار مشخص می کنـد هـر مقولـه اصـلی از چـه تعداد مفهوم استحراج گردیده است.

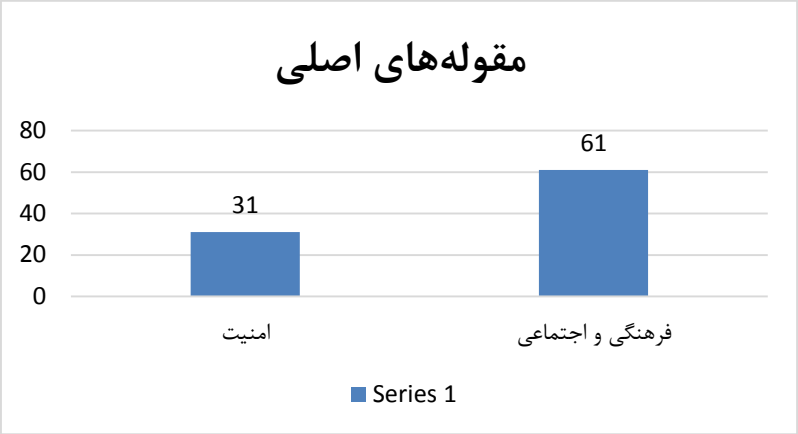

مقوله‌های فرعی

مقوله های فرعی به تعداد۱۵ مقوله که از تعداد ۹۲ مفاهیم استخراج گردیده است. (اعداد بالای هر نمودار مشخص می کند هر مقوله فرعی از چه تعداد مفهوم استحراج گردیده است).

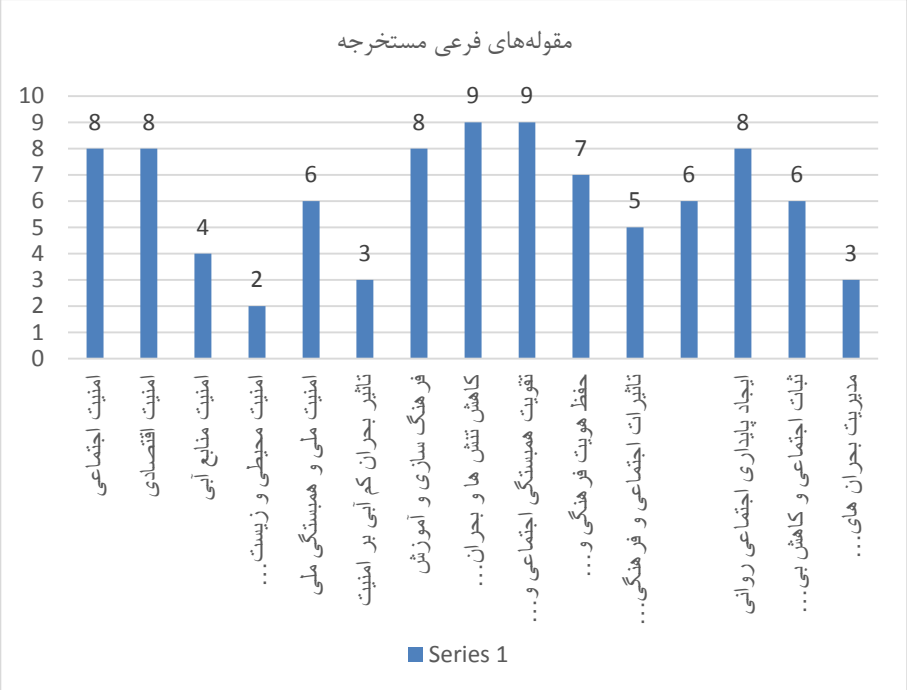

تعاریف مقوله‌های اصلی

امنیت

● امنیت به معنای رهایی از خطر، تهدید، آسیب، تشویش و ترس و در مقابل وجود آرامش، اطمینان و تأمین است (ماندل، ۱۳۷۹).

● به طور سنتی، امنیت در حوزه استراتژی و قدرت قرار دارد (ویلیامز، ۱۳۹۰).

تعاریف مختلفی از امنیت ملی توسط نظریه‌پردازان ارائه شده است؛ از جمله:

● ایان بلانی: امنیت رهایی نسبی از جنگ و انتظار شکست طرف مقابل است.

● مایکل لوه: سیاست دفاع ملی و اقدامات غیرنظامی برای تضمین بقای موجودیت سیاسی.

● والتر لیپمن (۱۹۴۳):امنیت زمانی است که یک ملت مجبور به فداکردن ارزش‌های حیاتی خود در زمان خطر نشود.

● بوزان امنیت را تحت تأثیر پنج عامل نظامی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی می‌داند (ربیعی، ۱۳۸۷).

● به طور کلی، امنیت شامل حفظ تمامیت ارضی، جان مردم، حاکمیت کشور و منابع حیاتیت است. همچنین امنیت نسبی، ذهنی و وابسته به قدرت است (اسدی، ۱۳۸۵).

همچنین هنگامی که موضوعاتی نگرانی امنیتی خوانده می شوند، این کار می تواند آن موضوعات و نیز اقداماتی را که برای اصلاح آنها انجام می شود، از فوریت ویژ ه ای برخوردار سازد.(Waver, ۵۵.۱۹۹۵). در زمینه بحران کم‌آبی، امنیت به معنای ایجاد ثبات اجتماعی و پیشگیری از تنش‌ها و درگیری‌های ناشی از کمبود منابع آب است. اقدامات تیپ مردم پایه ۴۴ حضرت قمربنی هاشم (ع) در تأمین آب می‌تواند امنیت جامعه را تقویت کند و از بروز بحران‌های اجتماعی جلوگیری نماید.

فرهنگی و اجتماعی

پایداری اجتماعی مجموعه‌ای از اقدامات و سیاست‌ها برای بهبود کیفیت زندگی و دسترسی عادلانه به منابع است که شامل تعاملات اجتماعی، مشارکت نهادها، ثبات نسبی و ایجاد حس هویت و غرور در جامعه می‌باشد (کاظمی محمدی، ۱۳۷۸).مقوله فرهنگی و اجتماعی به

ویژگی‌ها، رفتارها و تعاملات میان اعضای جامعه اشاره دارد که در بحران‌هایی مانند کم‌آبی تغییر می‌کند. بحران کم‌آبی می‌تواند موجب تنش‌های اجتماعی، مهاجرت، اختلاف دسترسی به منابع و کاهش همبستگی اجتماعی شود. تغییرات منفی در الگوهای زندگی و کاهش همکاری اجتماعی از پیامدهای بحران‌های زیست‌محیطی است.فعالیت‌های مردم پایه ۴۴ حضرت قمربنی هاشم (ع) با آموزش و ترویج فرهنگ مصرف بهینه آب می‌تواند این اثرات منفی را کاهش داده و همبستگی اجتماعی را تقویت کند.

تعاریف مقوله‌های فرعی

امنیت

- **امنیت اجتماعی**

امنیت اجتماعی به اطمینان از حفظ حقوق و آزادی‌های افراد در جامعه اشاره دارد. در بحران کم‌آبی، این امنیت به ویژه در مناطق روستایی و کم‌برخوردار که زیرساخت‌ها محدود است، آسیب‌پذیرتر است. کم‌آبی می‌تواند باعث افزایش نارضایتی، اعتراضات عمومی و بی‌ثباتی اجتماعی شود. همچنین، دسترسی به منابع آبی نقش حیاتی در تأمین امنیت اجتماعی دارد، زیرا فقدان آن منجر به بی‌اعتمادی نسبت به نهادهای حکومتی و بحران‌های اجتماعی می‌شود.

- **امنیت اقتصادی**

امنیت اقتصادی توانایی افراد و جوامع در تأمین نیازهای اساسی است. بحران کم‌آبی تأثیر مستقیمی بر امنیت اقتصادی مناطق وابسته به کشاورزی دارد؛ کاهش منابع آبی موجب افت تولید، کاهش درآمد، بیکاری و مهاجرت می‌شود. همچنین افزایش قیمت‌ها و فشار اقتصادی به اقشار آسیب‌پذیر از پیامدهای بحران است.

- **امنیت منابع آبی**

امنیت منابع آبی به دسترسی پایدار به منابع آب برای مصارف مختلف اشاره دارد. در مناطق خشک و نیمه‌خشک، مدیریت منابع و جلوگیری از هدررفت آب برای حفظ این امنیت ضروری است. بحران کم‌آبی ممکن است موجب رقابت، نزاع و مشکلات حقوقی میان جوامع شود.

• امنیت محیطی و زیست‌محیطی

این امنیت مربوط به حفظ منابع طبیعی و اکوسیستم‌ها در برابر تهدیدات انسانی و طبیعی است. کم‌آبی تأثیرات منفی بر زیست‌محیطی مانند کاهش سطح آب‌های زیرزمینی، خشک شدن رودخانه‌ها و تهدید تنوع زیستی دارد. مدیریت پایدار منابع آب برای حفظ امنیت محیطی ضروری است.

• امنیت ملی و همبستگی ملی

امنیت ملی حفظ تمامیت ارضی و توانایی مقابله با تهدیدات داخلی و خارجی است. بحران کم‌آبی می‌تواند انسجام ملی را به مخاطره بیاندازد و باعث بروز ناآرامی‌ها، گسترش فقر و مشکلات اجتماعی شود. تخصیص عادلانه منابع آبی و توجه به نیازهای مناطق مختلف برای حفظ امنیت و همبستگی ملی اهمیت دارد.

• تأثیر بحران کم‌آبی بر امنیت

بحران کم‌آبی نه تنها به بخش‌های اقتصادی و اجتماعی آسیب می‌رساند بلکه می‌تواند منجر به تهدیدات امنیتی منطقه‌ای و ملی شود. خشکسالی‌ها ممکن است به خشونت‌ها، درگیری‌های محلی و مهاجرت اجباری منجر شود که امنیت کل منطقه را تهدید می‌کند.

اجتماعی وفرهنگی

• فرهنگ‌سازی و آموزش

فرهنگ‌سازی و آموزش به افزایش آگاهی عمومی درباره بحران کم‌آبی و استفاده بهینه از منابع آب اشاره دارد. کمبود آگاهی می‌تواند منجر به مصرف نادرست و آسیب‌پذیری بیشتر جامعه شود. آموزش از طریق رسانه‌ها، مدارس، کارگاه‌ها و پروژه‌های محلی نقش مهمی دارد.

•کاهش تنش‌ها و بحران‌های اجتماعی و فرهنگی

کم‌آبی ممکن است تنش‌ها و اختلافات اجتماعی و فرهنگی ایجاد کند، به ویژه در جوامعی که دسترسی به آب محدود است. مدیریت مؤثر بحران و ترغیب مردم به استفاده بهینه می‌تواند تنش‌ها را کاهش دهد.

- **تقویت همبستگی اجتماعی و مشارکت مردم**

مشارکت مردم و تقویت همبستگی اجتماعی در مقابله با بحران کم‌آبی نقش کلیدی دارد. همکاری محلی در توزیع عادلانه منابع آب و اجرای پروژه‌های صرفه‌جویی می‌تواند بحران‌های اجتماعی را کاهش دهد.

- **حفظ هویت فرهنگی و اجتماعی**

بحران کم‌آبی ممکن است به تغییر شیوه‌های زندگی و هویت فرهنگی جوامع کشاورز و دامدار آسیب بزند. حفظ سنت‌ها، روش‌های بومی مصرف آب و ارزش‌های فرهنگی می‌تواند از تغییرات منفی جلوگیری کند.

- **تأثیرات اجتماعی و فرهنگی پروژه‌ها**

پروژه‌های مقابله با کم‌آبی ممکن است تأثیرات مثبت (بهبود شرایط زندگی) و منفی (جابجایی جمعیت، تغییر ارزش‌های بومی) داشته باشند. ارزیابی این تأثیرات برای موفقیت پروژه‌ها حیاتی است.

- **حل مشکلات اجتماعی و فرهنگی**

بحران کم‌آبی می‌تواند منجر به مشکلاتی نظیر مهاجرت‌های بی‌رویه، اختلافات قومی و بی‌ثباتی اجتماعی شود. برنامه‌های اجتماعی و فرهنگی با استفاده از ظرفیت‌های محلی می‌توانند تنش‌ها را کاهش دهند.

- **ایجاد پایداری اجتماعی و روانی**

پایداری اجتماعی و روانی به توانایی جامعه برای مقابله با فشارهای بحران اشاره دارد. همکاری مردم و سازمان‌ها در ارائه راهکارهای روانی و اجتماعی، به کاهش استرس و افزایش تاب‌آوری کمک می‌کند.

- **ثبات اجتماعی و کاهش بی‌ثباتی‌ها**

بحران کم‌آبی می‌تواند باعث بی‌ثباتی‌های اجتماعی و اقتصادی شود. حفظ نظم اجتماعی و ایجاد مکانیزم‌های حل اختلاف در سیاست‌گذاری‌های بحران اهمیت دارد.

- **مدیریت بحران‌های اجتماعی و فرهنگی**

مدیریت مؤثر بحران‌های اجتماعی با اطلاع‌رسانی شفاف، مشارکت مردم و برنامه‌ریزی محلی می‌تواند به کاهش آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی کمک کند.

نتیجه‌گیری

عملکرد تیپ مردم‌پایه ۴۴ حضرت قمر بنی‌هاشم (علیه‌السلام) در پیشگیری از بحران کم‌آبی در شهرستان‌های خانمیرزا و لردگان، نمونه‌ای موفق از نقش‌آفرینی نیروهای مردمی و جهادی در مدیریت بحران‌های زیربنایی است. این تیپ با بهره‌گیری از ظرفیت‌های فنی، مهندسی، انسانی و اعتقادی، توانسته در زمینه‌های تأمین آب شرب، احداث زیرساخت‌های آبرسانی، محرومیت‌زدایی، ارتقای بهداشت، کاهش تنش‌های اجتماعی و تقویت امنیت منطقه‌ای تاثیرگذار باشد.عملکرد تیپ به کاهش تنش‌های اجتماعی ناشی از بحران کم‌آبی، حفظ انسجام و همبستگی اجتماعی، تقویت امنیت اقتصادی از طریق پایداری منابع آبی و جلوگیری از رکود و فقر، حفاظت از منابع طبیعی و کاهش بحران‌های زیست‌محیطی، و در نهایت تقویت امنیت ملی با حفظ ثبات و جلوگیری از بروز بحران‌های امنیتی منجر شده است.علاوه بر این، تیپ با فرهنگ‌سازی در مصرف آب، افزایش مشارکت مردمی و تقویت هویت فرهنگی منطقه، توانسته بحران‌های اجتماعی و فرهنگی را کاهش دهد، مهاجرت‌های اجباری را کنترل کند و به بهبود کیفیت زندگی مردم کمک کند.بنابراین، عملکرد تیپ مردم‌پایه ۴۴ حضرت قمر بنی‌هاشم (علیه‌السلام) الگویی موفق برای مدیریت بحران کم‌آبی است که می‌تواند در سایر مناطق دارای بحران مشابه، به عنوان یک مدل اثربخش در تقویت امنیت پایدار اجتماعی و فرهنگی به کار گرفته شود.

فهرست منابع

بزی، خدارحم، خسروی، سمیه، جوادی، معصومه و حسین نژاد، مجتبی (۱۳۸۹).

بحران آب در خاورمیانه (چالش ها و راهکارها) مجموعه مقالات چهارمین کنگره بین المللی ،جغرافی دانان جهان اسلام، زاهدان، دانشگاه سیستان و بلوچستان.

بوزان، باری (گفتگو) (۱۳۷۹)، آشنایی با مکتب کپنهاگ در حوزه مطالعات امنیتی

فصلنامه مطالعات راهبردی، سال سوم، شماره سوم.

بوزان، باری و ویور، اولی (۱۳۸۰) چارچوبی تازه برای تحلیل امنیت » ترجمه علیرضا طیب، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.

بوزان، باری (۱۳۸۹)، « مردم، دولت‌ها و هراس » ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی

سلسله مراتب نیازهای انسانی مازلو در کتاب انگیزش و شخصیت ترجمه احمدرضوانی سال (۱۳۷۶)

سخنان مقام معظم رهبری در دیدارهای عمومی بامردم در حرم مطهر امام رضا (علیه السلام) (۸۹/۱/۱) - دیدار با مردم شیراز (۸۷/۹/۱۱) – دیدار با مسئولان جهاد کشاورزی (۱۳۹۰/۲/۵)

ربیعی، علی (۱۳۸۷)، « مطالعات امنیت ملی » تهران مقدم های بر نظریه امنیت ملی در جهان سوم، انتشارات دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی.

جلالی، سید طاهر؛ امیری، جهاندار؛میناوند چال، محمد قلی، (۱۳۹۷) ارزیابی عملکرد شبکه خبر در مدیریت رسانه‌ای بحران زلزله کرمانشاه (۱۳۹۶) دانشگاه صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران دانشکده ارتباطات و رسانه

طلوع اصل، حجت ؛ روشندل اربطانی، طاهر؛ رضاییان، مهدی؛ (۱۳۸۸) بررسی عملکرد رسانه ملی در بحران های اجتماعی – سیاسی یک دهه گذشته با هدف ارائه الگوی مطلوب مدیریت بحران ابر اساس دیدگاه مدیران ارشد سازمان دانشگاه صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران

احمد پور، تورج کتاب آب در آئینه قرآن، رئیس هیأت مدیره و مدیر عامل شرکت آب و فاضلاب روستایی استان چهار محال و بختیاری

عزیزی، قاسم(۱۳۷۹)، النینو و دوره های خشکسالی- ترسالی در ایران، پژوهش های جغرافیایی، شماره ۳۸، شماره پیاپی۱۴۲۶، ص۷۱-۸۴

فرج زاده، منوچهر(۱۳۸۴) کتاب خشکسالی از مفهوم تا راهکار، تهران انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، جدول، نمودار، نقشه۲۴س م، کتابنامه ص ۱۰۵-۱۱۲

ابراهیم زاده، عیسی ؛ لشکری پور، غلامرضا (۱۳۸۰) ، بحران خشکسالی در سیستان و راهکارهای تعدیل آن مجله اطلاعات سیاسی – اقتصادی سال پانزدهم شماره ۱۶۷-۱۶۸تهران مرداد و شهریور۱۳۸۰ ، ص ۲۲۶-۲۳۱

علیزاده، امین ؛ انصاری، حسین ؛ ارشادی، سارا ؛ آشگرطوسی، شادی(۱۳۸۷)، پایش و پیش بینی خشکسالی در استان سیستان و بلوچستان، پاییز و زمستان ۱۳۸۷، شماره ۱۱رتبه: علمی و پژوهشی isc ص۱-۱۸

سمیعی، مسعود ؛ تلوری، عبدالرسول(۱۳۸۷)، بررسی شدت و تداوم خشکسالی هیدرولوژیک در حوزه های آبخیز استان تهران ، نشریه پژوهش و سازندگیف سال بیست ویکم شماره ۱(پیاپی۷۹ تابستان ۱۳۸۷)، ص۲۱

ماندل، رابرت (۱۳۷۹) چهره متغیر امنیت ملی، ترجمه : پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

ویلیامز، مایکل چارلز (۱۳۹۰) فرهنگ و امنیت، ترجمه : روح الله طالبی آرانی و مرتضی نورمحمدی، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی

کاظمی، م.(۱۳۸۷). ارزیابی توسعه پایدار در توسعه شهری پژوهش موردی شهر قم. رساله منتشر نشده دکتری. دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده جغرافیا، گروه جغرافیای انسانی.

Waver, Ole (1995). «Securitization and Desecuritization», in Ronnie D. Lipschutz (ed), On

Ayandeban (2017). [The main issues of year 2017 were identified (Persian)]. Retrieved from http://www.ayandeban.ir/1395/12/ iran1396-12/

Bazi, Kh, Khosravi, S., Javadi, M., & Hossein Nejad, M (2010). [Water crisis in the Middle East (challenges and solutions) (Per- sian)]. Paper presented at 4th

Tajnishi, M., & Abrishamchi, A. (2004). [Water resource demand management in the country (Persian)]. Paper presented at 14 Conference on National Waste

Prevention Methods, Academy of Sciences of Iran, Tehran, Iran, 8-10 June 2004

http:// quarterly.risstudies.org/article-1035-1b8eaf02cbfb6ff3cb5.pdf

Psychological factor s in civil violenc , op.cit , p2